

Sey, Zh.-B. *Traktat po politicheskoy ekonomii* [A treatise on political economy]. Moscow: Delo, 2000.

Savchenko, A. H. *Makroekonomika* [Macroeconomics]. Kyiv: KNEU, 2007.

Taraniuk, L. M., and Shapoval, A. I. "Osoblyvosti vyznachennia efektyvnosti vykorystannia resursiv na pidpriemstvi v umovakh perekhidnoi ekonomiky" [Features of the definition of resource efficiency in the company in a transitional econo-

my]. *Mekhanizm rehuliuвання ekonomiky*, vol. 2, no. 3 (2008): 123-131.

Nikolaeva, T. I., and Lykasova, S. N. "Resursnyy potentsial togovoy organizatsii kak osnova ee razvitiia" [The resource potential of the trade organization as the basis of its development]. *Izvestiia UrGEU*, no. 3(29) (2010): 119-124.

Tereshchenko, S. I. "Resursnyi potentsial pidpriemstva: funktsii ta struktura" [Enterprise Resource potential: function and structure]. *Visnyk NUVHP*, no. 2(58) (2012): 191-196.

УДК 658.14

ДОСЛІДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ ПЛАНУВАННЯ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ

ГНИП Н. О.

УДК 658.14

Гнип Н. О. Дослідження результатів діяльності в системі планування фінансового потенціалу підприємств

У статті проаналізовано фінансові показники діяльності підприємств Харківської області у 2001 – 2011 рр., що підтверджує кризовий стан вітчизняного реального сектора економіки. Досліджено вплив результатів діяльності підприємства на структуру його фінансового потенціалу в системі планування фінансової діяльності суб'єктів господарювання. Доведено, що функціями управління є планування, організація, мотивація та контроль. Виявлено, що фінансове планування – це планування всіх фінансових ресурсів, доходів і напрямів їх витрачання, що складають основу фінансового потенціалу для забезпечення розвитку підприємства. Фінансове планування, як одна з функцій управління, дозволяє передбачити всі необхідні дії та максимум несподіванок, які можуть виникнути в процесі діяльності, і запропонувати шляхи мінімізації негативних наслідків «розпилення» фінансового потенціалу.

Ключові слова: управління, фінансовий потенціал, фінансове планування.

Рис.: 1. **Бібл.:** 8.

Гнип Наталія Олександрівна – кандидат економічних наук, викладач кафедри обліку і аудиту, Харківський інститут банківської справи Університету банківської справи Національного банку України (пр. Перемоги, 55, Харків, 61174, Україна)

E-mail: x-goldystar@rambler.ru

УДК 658.14

Гнип Н. А. Исследование результатов деятельности в системе планирования финансового потенциала предприятий

В статье проанализированы финансовые показатели деятельности предприятий Харьковской области в 2001 – 2011 гг., что подтверждает кризисное состояние отечественного реального сектора экономики. Исследовано влияние результатов деятельности предприятия на структуру его финансового потенциала в системе планирования финансовой деятельности субъектов хозяйствования. Доказано, что функциями управления являются планирование, организация, мотивация и контроль. Выведено, что финансовое планирование – это планирование всех финансовых ресурсов, доходов и направлений их растрат, составляющих основу финансового потенциала для обеспечения развития предприятия. Финансовое планирование, как одна из функций управления, позволяет предусмотреть все необходимые действия и максимум неожиданностей, которые могут возникнуть в процессе деятельности, а также предложить пути минимизации негативных последствий «распыления» финансового потенциала.

Ключевые слова: управление, финансовый потенциал, финансовое планирование.

Рис.: 1. **Библ.:** 8.

Гнип Наталья Александровна – кандидат экономических наук, преподаватель кафедры учета и аудита, Харьковский институт банковского дела Университета банковского дела Национального банка Украины (пр. Победы, 55, Харьков, 61174, Украина)

E-mail: x-goldystar@rambler.ru

UDC 658.14

Gnip N. A. Study of the Results of Activity in the System of Planning of Financial Potential of Enterprises

The article analyses financial indicators of activity of enterprises of the Kharkiv Oblast in 2001 – 2011, which confirms the crisis state of the domestic real sector of economy. It studies impact of the results of an enterprise activity on the structure of its financial potential in the system of planning financial activity of economic subjects. It proves that the management functions are planning, organisation, motivation and control. It reveals that financial planning is planning of all financial resources and income and directions of their spendings, which constitute the basis of the financial potential for ensuring development of an enterprise. Financial planning, as one of the functions of management, allows envisaging all necessary actions and maximum of surprises that may arise in the process of activity and also offering ways of minimisation of negative consequences of "dissipation" of the financial potential.

Key words: management, financial potential, financial planning.

Pic.: 1. **Bibl.:** 8.

Gnip Natalia A. – Candidate of Sciences (Economics), Lecturer of the Department of Accounting and Auditing, Kharkiv Institute of Banking of the University of Banking of the National Bank of Ukraine (pr. Peremogy, 55, Kharkiv, 61174, Ukraine)

E-mail: x-goldystar@rambler.ru

У сучасних умовах управління фінансами є найскладнішою і найвідповідальнішою ланкою у системі управління діяльністю будь-якого суб'єкта господарювання. Процес управління фінансами підприємств, включаючи управління фінансовим потенціалом, здійснюється в рамках механізму фінансового менеджменту.

Зміни в економіці України, пов'язані з переходом до ринкових стосунків, вимагають пошуку нових спо-

собів і підходів до технологій управління, у тому числі в області фінансового менеджменту. Аналіз фінансово-економічних результатів суб'єктів господарювання в сучасних умовах показує, що погіршення в ефективності управління фінансовою діяльністю пов'язане з кризовою ситуацією в країні. Усе це зумовлює необхідність комплексного застосування і розвитку сучасного інструментарію системи фінансового управління, яка по-

винна забезпечити безперервний приріст фінансового потенціалу господарюючого суб'єкта або хоча б запобігти його зниженню.

Як об'єкт дослідження теоретичних і практичних засад фінансового управління підприємством вчені обирають різні фінансові категорії: фінанси підприємств, фінансова діяльність, фінансові ресурси тощо. Так, цими питаннями займаються Ю. Батрін, М. Білик, І. Бланк, Д. Ванькович, В. Виговська, Б. Коллас, В. Марцин, В. Репін, В. Кузнецов, В. І. Терьохін, А. Харко та ін.

Управління потенціалом підприємства в його широкому розумінні є предметом досліджень ряду вчених, серед яких І. Бритченко, О. Коренков, І. Отенко, Л. Хом'яков, І. Должанський, Г. Загорна, О. Удалих, І. Герасименко, М. Ращупкіна та ін., тоді як саме фінансовий потенціал підприємства як об'єкт управління вивчають лише незначна кількість вчених, серед яких П. Єгоров, Ю. Сердюк-Копчекчі, П. Комарецька, П. Пузирьова. Тому питання фінансового управління підприємством із застосуванням планування фінансовим потенціалом наразі є відкритим.

Метою статті є теоретичні та методичні підходи щодо дослідження фінансових показників діяльності підприємств Харківської області в системі планування фінансового потенціалу підприємства.

Механізм фінансового менеджменту, у авторському розумінні, є системою функціональних елементів, регулюючих процес розробки (планування, коригування, оптимізація) і реалізації (виконання, контроль) управлінських рішень в області фінансової діяльності підприємства на основі ефективного використання нормативно-правових і ринкових механізмів, ресурсного, виробничого і фінансового потенціалу самого підприємства [1]. У складі механізму фінансового менеджменту можна виділити такі елементи [2]:

державне нормативно-правове забезпечення фінансової діяльності підприємств. Законодавчі і нормативні основи регламентують фінансову діяльність підприємств, задають правові «правила гри»;

- ✦ ринковий механізм регулювання фінансової діяльності підприємства. Він формується в межах дії ринкових законів попиту і пропозиції, ціноутворення і конкуренції у сфері ресурсного і фінансового ринків в розрізі окремих їх видів і сегментів;
- ✦ внутрішні механізми регулювання окремих аспектів фінансової діяльності. Ці механізми формуються і використовуються всередині самого підприємства, регламентують ті або інші оперативні управлінські рішення в сфері його фінансової діяльності;
- ✦ система конкретних методів і прийомів здійснення і управління фінансовою діяльністю підприємства. У процесі здійснення і аналізу фінансової діяльності, планування і оптимізації фінансового потенціалу, ухвалення фінансових рішень і контролю за їх виконанням використовуються різноманітні методи і прийоми, за допомогою яких досягаються необхідні результати.

У контексті даного дослідження представляє інтерес останній елемент фінансового управління, при цьому його найважливішим аспектом є проблема стратегічного планування фінансового потенціалу.

В умовах ринкових стосунків підприємства звільнилися від опіки з боку держави, але різко підвищилася їх відповідальність за економічні та фінансові результати роботи. Підприємства почали здійснювати свою діяльність на початках комерційного розрахунку, при якому витрати повинні покриватися за рахунок власних доходів. Головним джерелом виробничого і соціального розвитку трудових колективів став прибуток.

Роздержавлення фінансів мало двоякі наслідки: з одного боку, у підприємств з'явилося більше можливостей для комерційної та творчої діяльності, вони звільнилися від турботи держави і почали прагнути до задоволення потреб своїх клієнтів шляхом підвищення якості продукції і зниження цін на неї; з іншого боку, виник різкий дефіцит фінансових ресурсів, без залучення яких неможлива нормальна діяльність господарюючого суб'єкта.

Стан фінансів підприємств залежить насамперед від їх фінансового потенціалу, зміст якого складає сукупність фінансових ресурсів і доходів суб'єктів господарювання при заданих або існуючих параметрах ринкового, ресурсного, виробничих потенціалів тощо. У свою чергу, від стану фінансового потенціалу і ефективності його використання підприємствами залежить економічний і фінансовий добробут не лише самих суб'єктів господарювання, але і держави, і суспільства в цілому.

Загальний стан фінансів суб'єктів реального сектора економіки Харківської області має негативні наслідки. Фінансовий результат підприємств від звичайної діяльності до оподаткування (крім банків і бюджетних установ) у 2011 р. був позитивним і становив 804,57 млн грн, при цьому 36,6%, працюючи в нестабільному економічному середовищі, були збитковими, переживали глибокий спад виробництва і знаходилися в критичному або банкрутному становищі, і 40% – низкорентабельними. Рентабельність операційної діяльності підприємств в цілому, наприклад, по Харківській області, у 2011 р. становила 6,7%, що на 2% більше, ніж у 2010 р.

Динаміка фінансових показників діяльності підприємств Харківської області у 2001 – 2011 рр. підтверджує кризовий стан вітчизняного реального сектора економіки (рис. 1).

Так, фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування підприємств Харківської області за 2011 р. склав 804,6 млн грн прибутку [3]. За 2010 р. – 1456,1 млн грн збитку. Для порівняння, у 2010 р. фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування, отриманий суб'єктами господарювання, складав 804,6 млн грн прибутку, у 2009 р. – 1765,2 млн грн збитку, у 2008 р. – 14,4 млн грн збитку, у 2007 р. – 4608 млн грн прибутку, у 2005 р. – 2720,9 млн грн прибутку, у 2001 р. – 876,5 млн грн прибутку. Тобто, до 2008 р. спостерігалась стійка тенденція зростання прибутку від звичайної діяльності до оподаткування, протягом 2008 і 2009 рр. спостерігається зростання збитку, а у 2010 р.

прослідковується зменшення збитку, і тільки в 2011 р. підприємства мають вже позитивний результат від своєї діяльності. Проаналізувавши дані, можна дійти висновку, що прибутковість 2011 р. (804,6 млн грн) є від'ємною в порівнянні з 2001 р. (876,5 млн грн).

Позитивного фінансового результату до оподаткування досягли 63,4% підприємств, загальний прибуток яких становив 7510,3 млн грн. Значна частка прибуткових підприємств спостерігається серед підприємств сільського господарства, мисливства, лісового господарства – 86,1%; підприємств, які займаються фінансовою діяльністю – 71,1%; підприємств, які займаються охороною здоров'я та наданням соціальної допомоги – 69%. Серед промислових підприємств найбільша частка прибуткових підприємств спостерігається у добуванні корисних копалин, крім паливно-енергетичних – 100%.

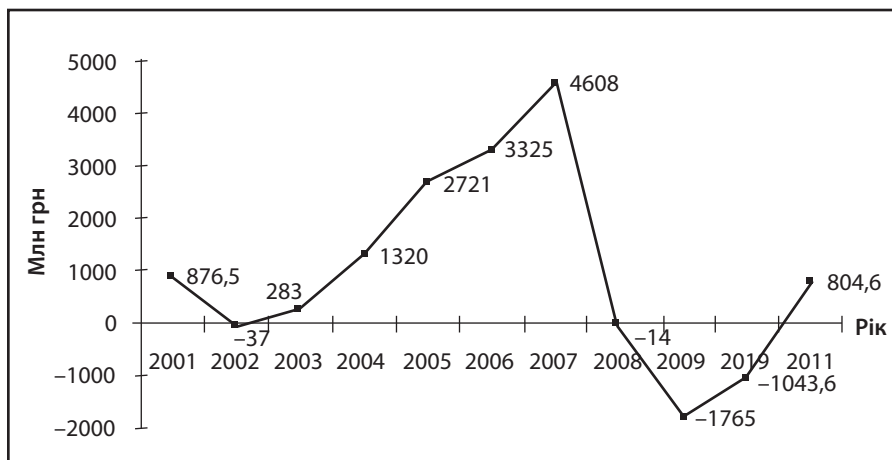

Рис. 1. Динаміка фінансового результату підприємств та організацій Харківської області у 2001 – 2011 рр.

* Побудовано автором на основі [3].

Рентабельність операційної діяльності підприємств в цілому по області у 2011 р. становила 6,7% [3]. У порівнянні з 2010 р. вона збільшилась на 2%. Найвищий рівень рентабельності – у підприємств: сільського господарства, мисливства та лісового господарства – 27,2%, торгівлі автомобілями та мотоциклами, їх технічне обслуговування та ремонт – 23,3%, оптової торгівлі та посередництва в оптовій торгівлі – 10,4%.

Частка підприємств, які отримали збиток у 2011 р., складала по області 36,6% підприємств [3]. Порівняно з минулим роком вона зменшилась на 5,9%. Значна частка збиткових підприємств спостерігається серед підприємств транспорту та зв'язку – 58%; підприємств, які займаються наданням комунальних та індивідуальних послуг, діяльністю у сфері культури та спорту – 56,9%; освіти – 56,2%. У промисловому виді діяльності значна частка збиткових підприємств спостерігається у підприємств, які займаються добуванням паливно-енергетичних корисних копалин – 100% [3].

Втім, спостерігалися певні позитивні зміни показників балансу підприємств [3]. Так, станом на кінець 2011 р. величина власного капіталу – основного джерела формування майна підприємств Харківської області – становила 84032,5 млн грн. За рік вона збільшилась на 2,8%.

Оборотні активи підприємств збільшились за 2011р. на 16,6% і склали 127416,3 млн грн. Значна частка

оборотних активів спостерігається у підприємств торгівлі, ремонт автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вжитку – 26%, промислових підприємств – 22,9%, підприємств фінансової діяльності – 20,6% і підприємств, що займаються оптовою торгівлею і посередництвом в оптовій торгівлі – 20,3%, що складає 33177 млн грн, 29160,7 млн грн, 26274,4 млн грн і 25892,7 млн грн відповідно.

Разом з тим, необоротні активи підприємств протягом 2011 р. збільшились на 1,6% і на кінець року склали 91262,4 млн грн. Найбільшою часткою необоротних активів по області володіють підприємства, які займаються операціями з нерухомим майном, орендою, інжинірингом і наданням послуг підприємцям – 33,7% від загальної суми необоротних активів (30728 млн грн). Також значна частка припадає на промислові підпри-

ємства та підприємства транспорту та зв'язку, 20,7% (18862,1 млн грн) і 23,5% (21448,1 млн грн) відповідно.

За січень – березень 2012 р. суб'єктами господарської діяльності Харківської області (крім установ, що утримуються за рахунок бюджету) отримано позитивний фінансовий результат до оподаткування у сумі 559,8 млн грн, що у 2,3 раза більше, ніж за січень – березень 2011 р.

За видами економічної діяльності найбільші обсяги прибутків отримано підприємствами промисловості (1133,2 млн грн), торгівлі; ремонту автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вжитку (143,7 млн грн), фінансової діяльності (102,8 млн грн). Серед промислових підприємств найбільш прибутковими були підприємства з виробництва харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів (413 млн грн).

Найбільші збитки допущено підприємствами промисловості (379,1 млн грн).

У цілому по області протягом січня – березня 2012 р. прибутково працювало 57,1% підприємств (1577,2 млн грн), що на 3% менше, ніж за відповідний період 2011 р. Збитково працювало підприємств у січні – березні 2012 року 42,9%, що на 3,7% менше відповідно в тому ж періоді 2011 р. [4].

При гострому браку власних доходів для розвитку позикові джерела інвестування залишаються важко доступними основній масі підприємств. Причин депре-

сивного розвитку суб'єктів господарювання багато, але головні з них криються в інерції структури виробництва, що склалася, його технологічній відсталості й фізичному зносі основних засобів, у відсутності пріоритетів державної науково-промислової політики, в умовах господарювання, що склалися, у результаті проведення неефективних економічних, фінансових і податкових перетворень, що не дозволяють підприємствам заробляти кошти на модернізацію, в дорожнечі й важкодоступності довгострокових позикових і залучених джерел фінансування модернізації і реконструкції підприємств і т. ін.

На думку П. Комарецької, управління фінансовим потенціалом здійснюється на підприємствах з приводу досягнення максимально можливого фінансового результату за таких умов: наявність власного капіталу, достатнього для виконання умов ліквідності та фінансової стійкості; можливості залучення капіталу в обсязі, необхідному для реалізації ефективних інвестиційних проектів; рентабельності вкладеного капіталу; наявності ефективної системи управління фінансами, яка забезпечує прозорість поточного й майбутнього фінансового стану [5].

Не викликає сумніву той факт, що управління фінансовим потенціалом підприємства має свої особливості, серед яких Ю. Сердюк-Копчекчі виділяє:

- ✦ врахування впливу конкуренції;
- ✦ визначення фінансових ресурсів;
- ✦ представлення об'єктом управління прояву результатів управління через розмір й строки протікання грошових потоків;
- ✦ необхідність оптимального розподілу й перерозподілу фінансових ресурсів;
- ✦ розробка й прийняття рішень по досягненню певного компромісу між вимогами прибутковості, надійності й ліквідності капіталу промислових підприємств;
- ✦ потреба у формуванні фінансових ресурсів із різних джерел;
- ✦ регулювання структурних перетворень фінансового потенціалу;
- ✦ використання методів управлінського впливу на фінансові ресурси [6].

Як відомо, функціями управління є планування, організація, мотивація та контроль [7]. Система управління фінансовим потенціалом підприємства, як і будь-яка інша економічна система управління, включає в себе такі елементи: фінансове планування (бюджетування, планування і прогнозування фінансових потоків, грошових доходів і надходжень); фінансове регулювання (коректування планових і фактичних параметрів фінансових ресурсів, включаючи регулювання ризиків); фінансовий контроль у процесі бюджетування і реалізації фінансового потенціалу.

Отже, фінансовий потенціал, будучи категорією управління, підлягає плануванню, регулюванню і використанню (реалізації). Плановані значення фінансового потенціалу базуються, перш за все, на скоректованих показниках його реалізації в попередніх періодах з урахуванням прогнозованих змін обсягів

продажів, рентабельності, власного і позикових капіталів, забезпечення позитивного ефекту фінансового і операційного важеля, реалізації інвестиційних проектів і т. д. Тому планування фінансового потенціалу спрямоване на відновлення, забезпечення або збереження фінансової стійкості.

В умовах, коли народногосподарські інтереси забезпечуються через ринкове саморегулювання економіки, кожне підприємство само планує свою діяльність, самостійно оцінює потребу у фінансових ресурсах і ефективність їх використання у виробництві або у прибуткових вкладеннях, несе повну відповідальність за отримані результати. Для забезпечення скоординованості роботи всіх підрозділів організації, контролю за виробничими процесами і раціональним використанням ресурсів, стимулювання працівників зростає роль фінансових планів організації і підприємств всіх форм власності і масштабів виробництва.

Фінансове планування, як уміння передбачати цілі, результати діяльності та ресурси, необхідні для постійного вдосконалення діяльності з урахуванням умов, що змінюються, і можливостей, що виявляються, а також вимірювання впливу чинників внутрішнього і зовнішнього середовища, має бути безперервним, плани не можуть бути статичними, а повинні гнучко мінятися відповідно до умов, що змінюються. Отже, фінансове планування – це планування всіх фінансових ресурсів, доходів і напрямів їх витрачання, що складають основу фінансового потенціалу для забезпечення розвитку підприємства. Практичний зміст фінансового планування – це розробка фінансових планів, а призначення – ефективне управління фінансами через їх розробку і виконання. Суть фінансового планування полягає у складанні фінансових планів різного змісту і призначення залежно від завдань і об'єктів планування.

ВИСНОВКИ

Таким чином, фінансове планування на підприємстві є елементом управлінської діяльності, пов'язаної з процесом складання фінансових планів, прогнозів і бюджетів, контролем за їх виконання, виявлення причин відхилень від запланованих параметрів. У загальному вигляді воно є переліком дій і послідовності формування фінансового потенціалу, підведення під нього відповідних матеріальних, трудових і фінансових ресурсів для досягнення поставлених підприємством фінансових цілей і завдань. Фінансове планування, як одна з функцій управління, дозволяє передбачити всі необхідні дії, максимум несподіванок, які можуть виникнути в процесі діяльності, і запропонувати шляхи мінімізації негативних наслідків «розпилення» фінансового потенціалу.

Наукова новизна полягає в дослідженні фінансового стану суб'єктів реального сектора економіки Харківської області в системі планування фінансового потенціалу підприємств.

Подальші дослідження будуть спрямовані на розробку бізнес-прогнозу як основу формування фінансового бюджету підприємства. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Гнип Н. О. Управління фінансовим потенціалом підприємства як складова фінансового менеджменту / Н. О. Гнип // Розвиток фінансових відносин в умовах трансформаційних процесів: український вимір // Матеріали симпозиуму Харківського інституту фінансів Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі. – Х. : ХІФ УДУФМТ, 2009. – С. 145 – 146.
2. Петленко Ю. В. Фінансовий менеджмент : [навч. посіб.] / Ю. В. Петленко. – К. : Кондор, 2007. – 298 с.
3. Головне управління статистики в Харківській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kh.ukrstat.gov.ua>
4. Головне управління статистики у Харківській області, 2012. Соціально-економічне становище Харківської області за січень – травень 2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kharkivoda.gov.ua/documents/8389/661.doc>
5. Комарецька П. В. Управління фінансовим потенціалом підприємств : автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.06.01 – «Економіка, організація і управління підприємствами» / П. В. Комарецька. – Київ, 2006. – 20 с.
6. Сердюк-Копчекчі Ю. В. Механізм управління фінансовим потенціалом промислових підприємств : автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.08 – «Гроші, фінанси і кредит» / Ю. В. Сердюк-Копчекчі. – Донецьк, 2008. – 20 с.
7. Мескон М. Х. Основы менеджмента / М. Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури / Пер. с англ. – М. : Дело, 1992.
8. Хом'яков Л. І. Управління потенціалом підприємства / Л. І. Хом'яков. – К. : Кондор, 2009. – 400 с.

REFERENCES

- Hnyr, N. O. "Upravlinnia finansovym potentsialom pidpriemstva iak skladova finansovoho menedzhmentu" [Managing financial potential of the enterprise as part of financial management]. *Rozvytok finansovykh vidnosyn v umovakh transformatsiinykh protsesiv: ukraïnskyi vymir*. Kharkiv: KhIF UDUFMT, 2009. 145-146.
- "Holovne upravlinnia statystyky v Kharkivskii oblasti" [Department of Statistics in the Kharkiv region]. <http://kh.ukrstat.gov.ua>
- "Holovne upravlinnia statystyky u Kharkivskii oblasti, 2012. Sotsialno-ekonomichne stanovyshche Kharkivskoi oblasti za sichen – traven 2012 roku" [Department of Statistics in Kharkiv, 2012. Socio-economic situation of the Kharkiv region in January – May 2012]. <http://kharkivoda.gov.ua/documents/8389/661.doc>
- Komaretska, P. V. "Upravlinnia finansovym potentsialom pidpriemstv" [Financial management capacity of enterprises]. *Avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: spets. 08.06.01*, 2006.
- Khom'iakov, L. I. *Upravlinnia potentsialom pidpriemstva* [Management of potential business]. Kyiv: Kondor, 2009.
- Meskon, M. Kh., Albert, M., and Khedouri, F. *Osnovy menedzhmenta* [Principles of Management]. Moscow: Delo, 1992.
- Petlenko, Yu. V. *Finansovy menedzhment* [Financial Management]. Kyiv: Kondor, 2007.
- Serdiuk-Kopchekchi, Yu. V. "Mekhanizm upravlinnia finansovym potentsialom promyslovykh pidpriemstv" [The mechanism of the financial capacity of industrial enterprises]. *Avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: spets. 08.00.08*, 2008.